

DRET INTERNACIONAL CONSTITUCIONAL (21037)

Titulació/estudi: GRAU EN DRET

Curs: 3 è (2011-2012)

Trimestre: 1r

Nombre de crèdits ECTS: 5 crèdits

Hores dedicació estudiant: 125 hores

Llengua o llengües de la docència: Castellà

Professorat: Ángel J. Rodrigo, Marta Abegón

1. Presentació de l'assignatura

L'assignatura *Dret internacional constitucional* és una assignatura optativa de l'especialitat en estudis internacionals. Per tant, el punt de partida són els coneixements que els alumnes han après a l'assignatura troncal *Dret internacional públic*.

Aquesta assignatura té com a objectiu aprofundir en l'estudi de l'ordenament jurídic internacional des d'una perspectiva d'anàlisi constitucionalista. En aquestes últimes dècades s'ha produït una evolució de la comunitat internacional molt important des del punt de vista qualitatiu. Aquest procés, d'acord amb aquest enfocament, es pot qualificar com a de constitucional perquè és possible identificar valors i interessos generals de tota la comunitat internacional. Amb la finalitat de regular i protegir aquests valors i interessos generals s'han creat un conjunt de normes i institucions jurídiques internacionals que permeten qualificar també aquest procés com de constitucionalització del Dret internacional públic.

L'assignatura té com a objectiu, doncs, descriure i analitzar els trets més importants d'aquest procés i interpretar l'evolució del Dret internacional com a ordenament jurídic amb un nou marc conceptual. A més a més, s'examinen els règims internacionals que tenen com a missió la protecció dels mencionats valors i interessos generals de la comunitat internacional: alguns espais i recursos fora de la jurisdicció nacional que són d'interès general, la protecció del medi ambient, el manteniment de la pau i seguretat internacionals i la protecció de la persona humana (drets humans i dret internacional humanitari). Per últim, s'estudia la responsabilitat internacional de l'Estat i dels individus per la violació de les normes internacionals que protegeixen els esmentats valors i interessos generals.

Aquesta assignatura suposa un aprofundiment en el *Dret internacional públic* i té una relació molt estreta amb les assignatures com *Dret de la Unió Europea*, *Dret internacional econòmic* o *Dret constitucional europeu*.

2. Competències a assolir

COMPETÈNCIES GENERALS

INSTRUMENTALS

1. Capacitat de comprensió de qüestions internacionals
2. Capacitat d'anàlisi i síntesi dels temes internacionals
3. Habilitats per a la recerca de documentació i fonts de referència internacionals

INTERPERSONALS

4. Competències comunitàtives escrites i orals
5. Capacitat crítica
6. Capacitat argumentativa

7. Capacitat de treball en equip

SISTÈMIQUES

8. Comprensió i anàlisi de les relacions internacionals

9. Comprensió dels trets bàsics de la Comunitat internacional

10. Capacitat de contextualitzar fets internacionals dins del marc jurídic pertinent

11. Capacitat de relacionar fets, normes i valors per intentar trobar solucions als problemes concrets

COMPETÈNCIES ESPECÍFIQUES

1. Comprensió dels trets específics de l'ordenament jurídic internacional respecte d'altres ordres normatius

2. Comprensió de l'estructura de l'esmentat ordenament internacional

3. Comprensió de les principals institucions de l'ordenament jurídic internacional

4. Comprensió de les relacions i efectes del Dret internacional amb els ordenaments interns

5. Capacitat per comprendre la naturalesa i tipus dels diferents membres de la Comunitat internacional

6. Comprensió de la naturalesa i efectes del procés de constitucionalització sobre l'ordenament jurídic internacional.

7. Comprensió de la identificació i protecció jurídica dels interessos generals de la comunitat internacional (espais i recursos fora de la jurisdicció nacional, la protecció del medi ambient, el manteniment de la pau i seguretat internacional, la protecció de la persona humana)

8. Capacitat per identificar els fets internacionalment il·lícits i la exigència de responsabilitat internacional de l'Estat i de l'individu per incompliment de les normes que protegeixen els interessos generals de la comunitat internacional

3. Continguts

I. LA CONSTITUCIONALITZACIÓ DE LA COMUNITAT INTERNACIONAL I DEL DRET INTERNACIONAL

Tema 1. La comunitat internacional i el dret internacional en procés de constitucionalització

Introducció. La governança de la comunitat internacional. La comunitat internacional com una comunitat constitucional global. La constitucionalització global de la comunitat internacional. El dret internacional constitucional: a) noció; b) característiques.

Tema 2.- La constitucionalització del dret internacional i les normes jurídiques internacionals

Introducció. La constitucionalització en els processos de creació de les normes: a) Ampliació subjectiva dels participants; b) Ampliació del tipus d'instruments jurídics; c) Ampliació qualitativa dels tipus de normes i obligacions internacionals. La universalitat en les normes internacionals. Les relacions entre les normes internacionals. Les relacions entre el dret internacional i els drets interns

Tema 3. Participació i subjectivitat en la comunitat constitucional global i en el dret internacional públic

Introducció. Les noves dimensions de la subjectivitat internacional. L'Estat com agent de la comunitat internacional. L'evolució de la sobirania de l'Estat: a) la sobirania humanitzada; b) la sobirania cooperativa; c) la sobirania responsable. La constitucionalització funcional o sectorial de les organitzacions internacionals intergovernamentals. Els membres no governamentals: a) Els individus; b) Les organitzacions internacionals no governamentals; c) Les empreses transnacionals.

II. ELS RÈGIMS INTERNACIONALS PER A LA PROTECCIÓ D'INTERESSOS GENERALS DE LA COMUNITAT INTERNACIONAL

Tema 4. Les normes jurídiques relatives als interessos generals de la comunitat internacional

Introducció. La noció d'interessos generals de la comunitat internacional. Les normes d'interès públic: a) característiques; b) les obligacions internacionals que es deriven. Els tractats internacionals de protecció d'interessos generals. Els règims internacionals.

A. ELS RÈGIMS DELS ESPAIS I DELS RECURSOS D'INTERÈS GENERAL FORA DE LA JURISDICCIO NACIONAL

Tema 5. L'alta mar, la Zona dels fons marins i oceànics i altres recursos i espais d'interès general

Introducció. El règim de l'alta mar: a) La llibertat de navegació; b) La pesca a l'alta mar. La Zona dels fons marins i oceànics: a) El règim jurídic; b) L'Autoritat internacional del fons marins i oceànics; c) el Tribunal Internacional del Dret del Mar. El règim de l'Antàrtida. El règim de l'espai ultraterrestre.

B. EL RÈGIM DEL MEDI AMBIENT

Tema 6. La protecció internacional del medi ambient

Introducció. Evolució i característiques del règim. Principis i normes generals en aquesta matèria. La protecció de l'atmosfera. La protecció del medi marí. La protecció dels recursos naturals vius. L'aplicació de les normes.

C. LA PAU I LA SEGURETAT INTERNACIONALS

Tema 7. El manteniment de la pau

Introducció. El desarmament. Les funcions del Consell de Seguretat en la solució de controvèrsies. El principi de prohibició de l'ús de la força. La legítima defensa.

Tema 8. La seguretat col·lectiva

Introducció. La segureta col·lectiva i les Nacions Unides: a) El òrgans i procediments; b) L'acció de les Nacions Unides en cas d'amenaques a la pau, de ruptures de la pau i d'actes d'agressió; c) L'evolució de la pràctica a la postguerra freda. Les operacions de manteniment de la pau. Els acords regionals.

D. LA PROTECCIÓ DE LA PERSONA

Tema 9. La protecció internacional dels drets humans

Antecedents. La Carta de les Nacions Unides i la Declaració Universal dels Drets Humans. Els Pactes internacionals de drets humans. La protecció dels drets humans a Europa. La protecció dels drets humans a les àrees americana i africana.

Tema 10. El dret internacional humanitari

La reglamentació dels conflictes armats: el dret internacional humanitari. Principis. Objectius militars. Mitjans i mètodes de combat. La protecció de les víctimes dels conflictes armats. L'aplicació de les normes de dret internacional humanitari.

III. LA RESPONSABILITAT INTERNACIONAL

Tema 11. La responsabilitat internacional de l'Estat

Introducció. El fet internacionalment il·lícit d'un Estat: a) elements; b) circumstàncies que exclouen la il·licitud; c) Invocació; d) contingut. Les violacions de normes que regulen interessos col·lectius. Violacions greus d'obligacions derivades de normes imperatives de dret internacional general.

Tema 12. La responsabilitat internacional dels individus

Introducció. Els crims contra la pau i la seguretat de la humanitat: a) Agressió; b) Genocidi; c) Crims de lesa humanitat; d) Crims de guerra. Els tribunals penals internacionals *ad hoc*. La Cort Penal Internacional.

4. Avaluació

Els alumnes seran avaluats en funció de llur participació a les classes pràctiques, de la qualificació dels treballs escrits encomanats pels professors, de les proves escrites realitzades al llarg del curs i de l'examen final de l'assignatura.

La qualificació final de l'assignatura serà el resultat de la participació a les classes pràctiques i de la realització dels treballs escrits realitzats a classe o encarregats al llarg del curs (40% de la nota final) i de l'examen sobre el contingut teòric de l'assignatura (60%).

Les classes pràctiques consistiran en l'exposició oral i discussió de treballs escrits realitzats pels alumnes sobre textos que el professor encomanarà amb antel·lació. Aquests treballs poden consistir en comentaris dels textos corresponents, en dictàmens a favor d'una de les parts d'una controvèrsia internacional o en assaigs sobre qüestions relatives al contingut de l'assignatura. Aquesta treballs hauran de tenir una extensió màxima de dues pàgines en format DIN A4. El plagi o la còpia dels treballs podrà suposar el suspens de les pràctiques.

Els alumnes podran realitzar també, amb caràcter voluntari, un treball d'anàlisi i comentari d'un llibre, article o estudi de temes de interès general relacionats amb l'assignatura. Aquest treball pot augmentar la nota de pràctiques fins a dos punts. L'extensió d'aquests treballs serà entre 5 i 10 pàgines en format DIN A4. El plagi o la còpia dels treballs suposarà el suspens de les pràctiques. El títols recomanats entre els quals els alumnes podran fer l'esmentat treball són els següents:

1. CARR, E.H., *La crisis de los veinte años (1919-1939). Una introducción al estudio de las relaciones internacionales*, trad. E. Benzal, Madrid, La Catarata, 2004 (1ª ed. en inglés, 1939).
2. GARCÍA, C. i RODRIGO, A.J. (eds), *Los límites del proyecto imperial. Estados Unidos y el orden internacional en el siglo XXI*, Madrid, La Catarata, 2008.
3. HELD, D., *La democracia y el orden global. Del Estado moderno al orden cosmopolita*, Barcelona, Paidós, 1997 (1ª ed. en inglés, 1995).

La participació dels alumnes a les classes pràctiques serà avaluada de forma continua i global i quedarà concretada en una nota única al final del trimestre que tindrà un valor del 40% de la qualificació final de l'assignatura.

L'avaluació del contingut teòric de l'assignatura es farà mitjançant una prova final. Aquesta prova tindrà dues parts. La primera consistirà en respondre a una pregunta, a triar entre dues, sobre un epígraf del programa durant un temps màxim de 30 minuts. La segona part de la prova consistirà en respondre a 5 preguntes que tenen una resposta breu. La nota de la prova sobre el contingut teòric de l'assignatura suposarà un 60% de la qualificació final de l'assignatura. La nota mínima exigida en la prova sobre el contingut teòric de l'assignatura per poder fer la mitjana amb la nota de les classes pràctiques és un 3.

Els estudiants que no hagin superat l'assignatura tindran una nova convocatòria extraordinària a setembre. Aquells alumnes que tinguin aprovades les pràctiques només hauran de fer un examen teòric que tindrà la mateixa estructura que la prova sobre el contingut teòric prevista per a la convocatòria ordinària. Els alumnes que no hagin aprovat les pràctiques, a més a més de la prova teòrica, faran també una prova específica que els permeti recuperar la nota d'aquestes activitats.

5. Bibliografia i recursos didàctics

5.1. Bibliografia bàsica

Díez de Velasco, M., *Instituciones de Derecho Internacional Público*, 17ª ed., Madrid, Tecnos, 2009.

Díez de Velasco, M., *Las Organizaciones internacionales*, 16ª ed., Madrid, Tecnos, 2010.

Dunoff, J.L. i Trachtman, J.P. (eds.), *Ruling the World? Constitutionalism, International Law, and Global Governance*; Cambridge, Cambridge University Press, 2009.

Klabbers, J., Peters, A., i Ulfstein, G., *The Constitutionalization of International Law*, Oxford, Oxford University Press, 2009.

Peters, A., Aznar, M. i Gutiérrez, I. (eds.), *La constitucionalización de la Comunidad internacional*, Valencia, Tirant lo blanch, 2010.

Casanovas, O. i Rodrigo, A.J., *Casos y textos de Derecho internacional público*, 6ª ed., Madrid, Tecnos, 2010.

5.2. Bibliografia complementària

Fernández Tomás, A., Sánchez Legido, A., Ortega Terol, J.A. i Forcada Barona, I., *Lecciones de Derecho internacional público*, Valencia, Tirant lo Blanc, 2011.

Andrés Sáenz de Santa María, M.P., *Sistema de Derecho Internacional Público*, Madrid, Civitas/Thomson Reuters, 2011.

Jiménez Piernas, C., *Introducción al Derecho internacional público. Práctica española*, Madrid, Tecnos, 2009.

Juste Ruiz, J. i Castillo Daudí, M., *Derecho Internacional Público*, Valencia, Tirant lo Blanc, 2005.

Mariño Menéndez, F.M., *Derecho Internacional Público (Parte general)*, 4ª ed. rev., Madrid, Trotta, 2005.

Pastor Ridruejo, J.A., *Curso de Derecho Internacional Público y Organizaciones Internacionales*, 15ª ed., Madrid, Tecnos, 2011.

Remiro Brotons, A. et al., *Derecho Internacional. Curso general*, Valencia, Tirant lo Blanc, 2010.

Rodríguez Carrión, A.J., *Lecciones de Derecho Internacional Público*, 6ª ed., Madrid, Tecnos, 2006.

Alguns tractats i textos internacionals d'especial importància han estat traduïts privadament al català:

Carta de les Nacions Unides i Estatut de la Cort Internacional de Justícia, amb la Resolució 2625 (XXV) de l'Assemblea General de 24 d'octubre de 1970, Versió catalana i introducció per Miquel A. Marín, Barcelona, Bosch, 1984.

Els drets humans: els textos bàsics, Carles Duarte i Montserrat, Joan Ramon Solé i Durany, Barcelona, Departament d'Ensenyament, Generalitat de Catalunya, 1988.

Conveni Europeu de Drets Humans. Carta Social Europea, Mojà (Barcelona), Publicacions de l'Institut de Drets Humans de Catalunya, 1987.

Les Nacions Unides i els Drets Humans, Xavier Pons Ràfols (dir.), Barcelona, Associació per a les Nacions Unides a Espanya, 1997.

Les normes humanitàries coma factor de pau. Commemoració del Centenari de la Conferència de Pau de La Haia 1907-2007, Xavier Pons Ràfols (ed.), Barcelona, Associació per a les Nacions Unides a Espanya, 2007.

5.3. Recursos didàctics

SELECCIÓN DE DIRECCIONES EN INTERNET

I. ORGANIZACIÓN DE LAS NACIONES UNIDAS Y ÓRGANOS SUBSIDIARIOS

Organización de las Naciones Unidas.- <http://www.un.org>

Plan de las Naciones Unidas para el Medio Ambiente (PNUMA).- <http://www.unep.ch>

Alto Comisionado de las Naciones Unidas para los Refugiados.-<http://www.acnur.org>

Comisión de Derecho Internacional.- <http://www.un.org/law/ilc/index.html>

II. ORGANISMOS ESPECIALIZADOS

Banco Mundial.- <http://www.worldbank.org>

Organización Internacional del Trabajo.- <http://www.ilo.org>

III. OTRAS ORGANIZACIONES INTERNACIONALES DE ÁMBITO UNIVERSAL

Organización Mundial del Comercio.- <http://www.wto.org>

Autoridad Internacional de los Fondos Marinos.-<http://www.isa.org.jm>

IV. Organizaciones internacionales de ámbito regional y Organizaciones internacionales de carácter limitado

Consejo de Europa.- <http://www.coe.int>

Unión Europea (general).- <http://europa.eu.int>

Organización para la Cooperación y el Desarrollo Económico.- <http://www.oecd.org>

V. TRIBUNALES INTERNACIONALES

Corte Internacional de Justicia.- <http://www.icj-cij.org>

Corte Penal Internacional.- <http://www.un.org/law/icc>

Tribunal Europeo de Derechos Humanos.- <http://www.echr.int>

Corte Interamericana de Derechos Humanos.- <http://www.corteidh.org>

Tribunal Internacional del Derecho del Mar.- <http://www.itlos.org>

Tribunal Penal Internacional para la ex-Yugoslavia.- <http://www.un.org/icty/index.html>

Tribunal Penal Internacional para Ruanda.- <http://www.icttr.org>

Tribunal Permanente de Arbitraje.- <http://www.pca-cpa.org>

VI. ORGANIZACIONES INTERNACIONALES NO GUBERNAMENTALES

Amnistía Internacional.- <http://www.amnistiainternacional.org>

Greenpeace.- <http://www.greepeace.org>

6. Metodologia

L'adquisició d'aquestes competències es portarà a terme mitjançant la metodologia docent i d'aprenentatge que preconitza l'Espai Europeu d'Educació Superior. Les classes magistrals (unes 5 hores per crèdit ECTS en el cas d'aquesta assignatura) tenen per objecte la transmissió del coneixement i la fixació dels conceptes o idees bàsiques de la matèria. Poden fomentar l'adquisició del coneixement crític y solen exigir de l'estudiant la lectura prèvia de materials i l'aplicació de la seva capacitat d'organització i planificació i d'anàlisi y síntesi de la matèria exposada. Les classes pràctiques (unes 2 hores per crèdit ECTS) promouen la capacitat per resoldre problemes, per treballar en equip i liderar en el seu cas el grup, per aprendre autònomament (sense la tutela directa del professor durant la resolució del cas) i per associar coneixements i desenvolupar-los creativament. Així mateix, la resolució de casos sota la guia del professor permet exercitar d'altres habilitats essencials del jurista, com la de redacció (mitjançant les tècniques del comentari, de l'assaig, del dictamen i del treball de comentari i anàlisi d'una monografia) i la de exposició i argumentació oral.

En ambdues modalitats de docència, magistral i en seminari, l'estudiant pren consciència del Dret internacional constitucional com aquell conjunt de normes jurídiques internacionals que regulen els interessos generals de la Comunitat internacional. Per la seva part, les tutories, individuals o en grup, faciliten que el docent pugui controlar i fer seguiment del procés d'aprenentatge dels estudiants, y que aquest puguin prendre consciència del seu progrés i millorar els seus punts dèbils.

Aquest mètode pedagògic combina l'avaluació continuada (que suposa el 40% de la nota) amb l'examen final (que representa el 60% de la nota final). Al llarg del procés d'aprenentatge són objecte d'avaluació els casos pràctics dictaminats, les presentacions orals, el treball en grup, la participació activa en classe.

7. Programació d'activitats

1ª Setmana (21-23 de setembre)

2ª Setmana (26-30 de setembre)

Teoria:

Tema 1. La comunitat internacional i del dret internacional en procés de constitucionalització (27 de setembre, dimarts)

Tema 2. La constitucionalització del dret internacional i les normes jurídiques internacionals (29 de setembre, dijous)

3ª Setmana (3-7 d'octubre)

Teoria:

Tema 3.- Participació i subjectivitat en la comunitat constitucional global i en el dret internacional públic (4 d'octubre, dimarts)

Tema 4.- Les normes jurídiques relatives als interessos generals de la comunitat internacional (6 d'octubre, dijous)

4ª Setmana (10-14 d'octubre)

Teoria:

Tema 5.- L'alta mar, la Zona dels fons marins i oceànics i altres recursos i espais d'interès general (11 d'octubre, dimarts)

5ª Setmana (17-21 d'octubre)

Teoria:

Tema 6.- La protecció internacional del medi ambient (18 d'octubre, dimarts)

Tema 7.- El manteniment de la pau (20 d'octubre, dijous)

6ª Setmana (24-28 d'octubre)

Teoria:

Tema 8.- La seguretat col·lectiva (25 d'octubre, dimarts)

Seminari N° 1.- Sobre el règim de l'alta mar, la Zona internacional dels fons marins i oceànics, l'Antàrtida i l'espai ultraterrestre a partir d'alguns dels textos i qüestions reproduïts al llibre O. Casanovas i A.J. Rodrigo, *Casos y Textos de Derecho internacional público*, 6^a, ed., Madrid, Tecnos, 2010, pp. 431-467. El tipus d'exercici serà un treball escrit de diferent naturalesa encarregat i fet a casa (27 d'octubre, dijous)

7ª Setmana (31 d'octubre -4 de novembre)

Teoria:

Tema 9.- La protecció internacional dels drets humans (3 de novembre, dijous)

8ª Setmana (7-11 de novembre)

Teoria:

Tema 10.- El dret internacional humanitari (encarregar l'estudi d'aquest tema pel llibre recomanat, M. Díez de Velasco, *Instituciones de Derecho internacional público*, 17^a ed., Madrid, Tecnos, 2009, pp. 1071-1112).

Tema 11.- La responsabilitat internacional de l'estat (8 de novembre, dimarts)

Seminari N° 2.- El principi de prohibició de l'ús de la força i la seguretat col·lectiva a partir d'alguns dels textos i qüestions reproduïts al llibre O. Casanovas i A.J. Rodrigo, *op. cit.*, pp. 857-968 (10 de novembre, dijous)

9ª Setmana (14-18 de novembre)

Seminari N° 3.- La protecció internacional dels drets humans i el dret internacional humanitari a partir d'alguns dels textos i qüestions reproduïts al llibre O. Casanovas i A.J. Rodrigo, *op. cit.*, pp. 571-656 i 969-990 (17 de novembre, dijous)

10ª Setmana (21-25 de novembre)

Teoria: Tema 12.- La responsabilitat internacional dels individus (24 de novembre, dijous)

11ª Setmana (28 de novembre – 2 de desembre)

Seminari N° 4.- La responsabilitat internacional de l'Estat i dels individus a partir d'alguns dels textos i qüestions reproduïts al llibre O. Casanovas i A.J. Rodrigo, *op. cit.*, pp. 751-816 (1 de desembre, dijous)